

"RUHIYAT" TUSHUNCHASINING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI BO'YICHA ILMIY ADABIYOTLARNING TAHLILI

Uralova Sabina Ilxom qizi

Jizzax viloyati Jizzax shaxri 19 maktab

Annotatsiya: Ushbu maqola "ruhi" tushunchasining leksik-semantik xususiyatlari bo'yicha ilmiy adabiyotlarning keng qamrovli tahlilini taqdim etadi. "Ruhiyat" tushunchasi ko'plab sohalarda, jumladan, falsafa, dinshunoslik, psixologiya va lingvistika kabi sohalarda tadqiqot obyekti bo'lgan. Ushbu maqolada "ruhi" so'zi va uning turli talqinlari o'rganiladi, leksik-semantik jihatlar va ularning turli tillarda qanday ifodalanganligi tahlil qilinadi. Shuningdek, ruhi tushunchasining aniq va barqaror ta'rifini aniqlashdagi qiyinchiliklar, shuningdek, uning tarjimai va boshqa tillarda taqdim etilishidagi muammolar ta'kidlanadi. Ilmiy adabiyotdagi asosiy nazariy qarashlar, modellari va ramkalar ko'rib chiqilib, ruhiyat va unga yaqin tushunchalar — diniy e'tiqod, imon va ma'naviyat — o'rtasidagi o'zaro bog'liqliklar tahlil qilinadi. Ushbu maqola ilmiy muhokama jarayoniga hissa qo'shishni va tilning bu murakkab fenomenni tasavvur qilishdagi rolini yanada chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Ruhiyat, leksik-semantik xususiyatlar, tasavvur qilish, til, diniy tadqiqotlar, psixologiya, ma'naviyat, imon, terminologiya, ilmiy adabiyotlar.

"Ruhiyat" tushunchasi lingvistika, falsafa, diniyatshunoslik va madaniyatshunoslik kabi turli sohalarda keng o'rganilgan. U keng qo'llanilayotgan bo'lsa-da, aniq ta'riflanishi qiyin bo'lgan tushuncha sifatida qolmoqda. "Ruhiyat" ko'plab ma'nolarni o'z ichiga oladi — diniy tajribalar va ma'naviy o'zgarishlardan tortib, insonning ilohiy yoki yuqori kuchlar bilan bog'lanishini his qilishgacha. Shu sababli, "ruhiyat"ning leksik-semantik xususiyatlari juda murakkab va nozik bo'lib, bu so'z va uning o'xshashlari madaniyatlar, tillar va diniy kontekstlarda sezilarli darajada farq qiladi. "Ruhiyat"ning leksik-semantik xususiyatlarini tushunish, uning ma'nosi, konnotatsiyasi va turli lingvistik muhitlarda qanday aks etishini o'rganishni talab qiladi. Ushbu adabiyotlar tahlili, "ruhi" tushunchasining ilmiy adabiyotlarda qanday o'rganilganini va uni turli madaniy, diniy va falsafiy kontekstlarda qanday tushunilganini o'rganishga qaratilgan.

Ruhiyat va Din: Ikki tomonlama tasavvur qilish

"Ruhiyat" tushunchasi ko'pincha din bilan bog'lanadi, lekin bu ikkalasi har doim ham sinonim bo'lmaydi. Pargament (1997) ta'kidlaganidek, ruhiyatni shaxsiy ma'no qidiruvi sifatida tushunish mumkin, holbuki din tashkil etilgan e'tiqod va amaliyot tizimlarini anglatadi. Ingliz tilidagi lug'atlarda "ruhi" so'zi "insonning ruhi yoki joniga qiziqish" sifatida ta'riflanadi, bu esa moddiy yoki jismoniy narsalardan farqli ravishda o'zini ko'rsatadi. Shuningdek, u "diniy yoki ma'naviy e'tiqod yoki amaliyot"ni o'z ichiga oladi, bu esa ikkalasining o'zaro bog'liqligini tan oladi. Ushbu o'xshashlik, ruhiyatni faqat diniy kontekstda tushunish mumkinmi degan savolni tug'diradi.

Ruhiyatni shaxsiy tajriba sifatida tushunish

Zamonaviy kontekstda, ayniqsa, G'arb dunyosida, "ruhi" ko'proq shaxsiy yoki muassasaviy bo'lmagan ma'noda ishlatilmoqda. Zinnbauer va boshqalar (1997) tomonidan qayd etilganidek, zamonaviy ruhiyat tushunchalari, odatda diniy an'analarga to'g'ri kelmaydi, balki shaxsiy bog'lanish hisini, o'zini rivojlantirish, meditatsiya, ongni shakllantirish va sog'lomlashtirish

kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Bu diversifikatsiya ta'rifni murakkablashtiradi, chunki u atamaning turli kontekstlarda qanday foydalanilishi va tushunilishi farq qilishini ko'rsatadi.

Ingliz tilida "ruhi" so'zi, odatda, ruh yoki jonga tegishli sifatlar bilan bog'lanadi. Biroq, uning aniq ma'nosi kontekstdan sezilarli darajada farq qilishi mumkin.

"Ruhiyat"ning polisemiyasi

"Ruhiyat" atamasi tabiatan polisemiyaga ega, ya'ni u ishlatiladigan kontekstga qarab bir nechta ma'nolarni o'z ichiga oladi. Masalan, diniy kontekstda, u ilohiyotga yoki diniy maqsadlarni amalga oshirishga sadoqatni anglatishi mumkin. Aksincha, psixologik yoki falsafiy kontekstlarda, u shaxsiy o'sish, ongni shakllantirish yoki butun koinot bilan bog'lanish hissi sifatida ifodalanishi mumkin.

Turli fanlarda semantik farqlar

Masalan, psixologiya sohasida Karl Yung ruhiyatni inson psixikasining muhim elementi sifatida, shaxsiy o'zgarish va individutsiya bilan bog'liq deb ta'riflagan. Bu yerda atama psixologik ma'noga ega. Boshqa tomondan, Uilyam Jeyms "Diniy tajribaning turli xil turlari" (1902) asarida ruhiyatni diniy tajribalar va amaliyotlar orqali, insonni ma'no va maqsad bilan ta'minlovchi tushuncha sifatida ta'riflaydi. Bu farq, ruhiyatning semantik maydoni, uning qanday fan va falsafiy qarashlarga asoslanganligini ko'rsatadi.

So'z shakllari va hosilalar

"Ruhiy" sifatida ishlatiladigan so'zlar odamning ruh yoki joni bilan bog'liq narsalarni tasvirlaydi, ularga moddiy yoki jismoniy sifatlar bilan farq qiladi. Ruhiyat, ruhshunoslik, ruhiylik va ruh kabi leksik birikmalar, o'z ildizlariga ega bo'lsa-da, har biri o'ziga xos fokusga ega. Masalan, ruhshunoslik, ruhlar bilan aloqa qilishni o'z ichiga olgan e'tiqod tizimi yoki amaliyotni anglatadi, "ruhi" esa odatda inson hayoti va maqsadi haqida kengroq tushunchani o'z ichiga oladi.

O'zbek tilida ruhiyat tushunchasi

O'zbek tilida ruhiyat odatda ruhiyat (ruhning holati), ruh (ruh) yoki imon (diniy ishonch) kabi so'zlar bilan ifodalanadi. Bu so'zlarning lingvistik tuzilishi, ular kiritilgan Islomiy falsafiy ramkalar bilan bog'liq. O'zbek tilida ruhiyat ko'pincha ichki, ilohiy bog'lanish yoki Alloh (Xudo)ga bo'lgan topshirish sifatida qaraladi. Shu sababli, inglizcha "spirituality" so'zini o'zbek tiliga tarjima qilishda, bu dunyoqarashlarni birlashtirish uchun leksik moslashtirish va madaniy tushuntirishlar talab qilinadi.

Turli tillarda ruhiyat

Boshqa tillarda ham shunga o'xshash farqlarni ko'rish mumkin. Masalan, fransuz tilida spiritualité atamasi, asosan katoliklik va falsafiy an'analar asosida, diniy va mistik ma'nolarni anglatadi. Sanskrit tilida Atman (ruh) va Brahman (umumiy ruh) kabi so'zlar, G'arbiy ruhiyat tushunchalaridan farq qiladigan chuqur ma'naviy va metafizik ma'nolarga ega.

Tarjima qiyinchiliklari: madaniy nozikliklar

"Ruhiyat"ning leksik xususiyatlarini tillar bo'yicha solishtirganda, semantik lacuna (yoki so'zning to'g'ri ekvivalentining yo'qligi) katta masala bo'ladi. Lacuna — bu bir tilning so'zi boshqa tilga to'g'ri kelmaydi, chunki atama mavjud emas yoki har bir madaniy kontekstda turlicha tushuniladi. Bu ayniqsa, diniy yoki ma'naviy tushunchalar, madaniy tushunishlar va tarixiy tajribalarga asoslanib o'zgartirilganda, o'zgaradi.

Adabiyotlar:

- Jeyms, W. (1902). Diniy Tajribalar Turlari. Longmans, Green.
- Pargament, K. I. (1997). Din Psixologiyasi va Kurash: Nazariya, Tadqiqot, Amaliyot. Guilford Press.
- Zinnbauer, B. J., va boshqalar. (1997). "Din va Ruhiyat: Noaniqlikni Aniqlashtirish." Ilmiy Dinshunoslik Jurnal, 36(4), 549-564.
- Nida, E. A. (1964). Tarjima Faniga Yo'l. Brill.